

**ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА
ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”**

15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија

Вовед:

На 15 септември, 2014 година, г-ѓа Ања Чимек, Официјален претставник на Фондацијата Конрад Аденауер во Скопје и професорот д-р Митко Панов, Ректор на Универзитетот „Евро-Балкан“-Скопје, ја отворија првата летна школа која имаше за цел да ги рефлектира најновите теории и истражувања на тема религија и општество. Петдневната летна школа се состоеше од предавања, презентации, студиски посети и дискусии кои ги водеа врвни академци од оваа област, со посебен акцент преку програмата на летната школа да се проследи развојот на промените на парадигмите и теориите во последниве две децении во македонското општество, но и меѓународно.

Во општествата како што е нашето, кои се одликуваат со етничка и религиска разноликост, различните разбирања на религијата и граѓанството во извесни периоди дури се прелеваат во акт на физичко насилство и конфликти. Предизивците на плуралистичките држави е да изнајдат начин да ги прошират плуралните структури и јавната етика од една во друга сфера преку промоција на плуралистички пораки во школите и преку медиумите, преку намалување на социјалната нееднаквост со која уште повеќе се зголемуваат класните и религиските тензии и да се градат врски помеѓу поделените етно-религиски социјални групи.

Како тема на оваа летна школа за 2014 година беше *Религија, Етничка припадност и Национализам*. Беа адресирани теми поврзани со овие области, а со цел да се придонесе кон зголемување на јавната свест за улогата, значењето и функцијата на различните културни профили, во услови на општествената, интеркултурната и демократската реалност во земјата. На летната школа учествуваа 40 млади академци од целата држава, кои имаа можност да ги разменат своите искуства, ставови и расмислувања, но и да се стекнат со нови знаења.

Учесниците имаа можност да присуствуваат на предавања, отворени дебати, работилници, студиски посети на верски објекти и непосредни контакти, со редок интердисциплинарен пристап на изучување и истражување на комплексните проблеми со кои се соочува земјата, а со посебен акцент на прашањата кои се однесуваат на стабилноста и одржливоста на меѓуетничкиот и меѓурелигиозниот дијалог во земјата. Нивната посветена и активна работа на оваа летна школа резултираше во изработка на трудови на теми кои тие сметаа дека им се од интерес. Трудовите се дадени во продолжение на ова издание.

Ставовите и заклучоците дадени во трудовите им припаѓаат на самите автори и на никаков начин не ги рефлектираат ставовите и заклучоците на организаторите на летната школа.

ЛЕТНА ШКОЛА: "РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА
ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ"

15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија

Работна група 1:

Елинда Стојанова
Даниела Стоилкова
Кристина Димовска
Зоран Радически
Наум Трајановски

Knocking on Heaven's Door: Што мислиме кога мислиме на религиозна разноликост

„Во еден плурален универзум, не постои религиозен еквивалент на една воздушна лабораторија каде што би заминале за да избегаме од нашите религиозни и културни истории. Не постои точка на гледиште надвор од насамите што ни дава привилегирана перцепција за нештата какви што навистина се.“¹

1. Теориски дијапазон на промислување на религијата

Религиозната разноликост не претставува современа тема. Интересот за религијата како систем на верувања и норми што ги споделува една заедница или група, обединета од вербата во еден бог или повеќе богови или во натприродни сили, бил посебно актуелен во средновековието. Мирослав Брант (Brandt), на пример, пишува за првичните сфаќања на христијанството во средниот век, како „појава која постои во времето и низ него тече од минатото кон иднината“, но и како појава што со себе ја повлекува и херетичноста, „која не обележува баш ништо друго туку само несогласување со правоверноста.“² Меѓутоа, кога зборуваме за религиозна разноликост, ние всушност зборуваме за истовремено постоење на различни верски и религиски системи кои не ги опфаќаат само христијанството и паганството, туку и исламот, будизмот, јудаизмот и останатите светски религии.

Од христијанска перспектива, неприпадниците на христијанската вера и религија се дефинирале, во најдобриот

¹ Marjorie Hewitt Suckocki, *Divinity and Diversity: a Christian affirmation of Religious Pluralism*, Abingdon Press, Nashville 2003, 15.

² Miroslav Brandt, *Izvori zla*, August Cezarec, Zagreb 1989, 8.

ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”

15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија

случај, како „непросветлени дивјаци“ (или пагани)³ или, во најлошиот случај, како демони, така што се одело на линијата или на нивна конверзија или на нивно уништување. Христијанскиот погром на Евреите и Крстоносните војни беа смислени со цел да се поврати Ерусалим и да се искорени исламот, а овие се можеби најфлагрантните примери за ефектите на геслото: „Не постои спас надвор од црквата“. Внатрешниот прогон на христијаните од страна на други христијани, во името на „вистинската верба“ или ортодоксноста, е дополнителен пример за бурните превирања што ги поттикнала религиозната разноликост.⁴ И покрај тоа што овие збиднувања се лоцираат во Средниот век, јасно е дека разликите меѓу различните религиозни системи и религии не се целосно нивелирани во XXI-от век. Ова го наметнува прашањето на кој начин може да се постигне попродуктивна комуникација, соживот, разбирање и почитување не само на религиозната, туку и на расната, етничката и народната другост.

Религијата не се сфаќа исклучиво како лично верување (во бог, божества и други ентитети што генерално имаат натчовечка природа), туку таа претставува и систематска, интелектуална „надворешност“, односно се сфаќа како збир од прецизни системи на верување. Овој концепт ги рефлектираше и ги стимулираше религиозните конфликти и беше искористен за да ги скицира групите во рамките на христијанството и да го класифицира и опфати она што беше сметано за еквивалентен феномен во нехристијанските култури, од страна на Западот, во периодот на колонијализмот. „Во суштина, на овие ‘религии’ сè уште не им беше дадено специфично име од само еден збор, туку на нив се упатуваше во општи црти.“⁵ На крајот од XVIII в., Фридрих Шлаермахер го оживеа внатрешното и неинтелектуално значење на религијата. Во текот на овој период, поимот „религија“ се видоизмени за да може да ја опфати т. н. „историја на религии“ и токму во овој век се образуваа модерните називи

³ Дobar пример за ова постои во францускиот еп *Песна за Роланд*. Од лингвистички аспект, третманот и номенклатурата на Сарацените, како непријатели на христијанските Франки, варира, а за ова клучна улога игра преведувачкиот избор на преведувачот или на препејувачот. Во препевот на Леонс Рабијон (1885), често се употребуваат епитетите „пагани“ и „Мори“ за Сарацените („Морите од Шпанија“). Во преводот на Џеси Кросленд (1999), за кралот Марсије и неговиот табор се употребува епитетот „Сарацен“/ „Сарацени“. Во римуваната, прозаизирана верзија на О’Хаган, препејувачот почесто се служи со епитетот „паган“, но ја користи и одредницата „Сарацени“ онаму каде што Рабијон го употребува називот „Мори“. Да се види литературата на крајот.

⁴ Marjorie Hewitt Suckocki, *Divinity and Diversity*, 16.

⁵ Robert Jackson, „Citizenship, religious and cultural diversity and education“, *International Perspectives on Citizenship, Education and Religious Diversity*, ed. R. Jackson, RoutledgeFalmer, London 2008, 7.

**ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА
ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”**

15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија

за религиите. Од друга страна пак, не се невообичаени корелациите што се воспоставуваат меѓу религијата и филозофијата. Фриедо Рикен, на пример, ја заговара оваа врска кога вели дека човечките суштества се по лика на Бога и се сметаат за негови творби. Филозофијата го заговара истото, но срочено со инаков дискурс, за луѓето како суштества врзани и обврзани од слободата.⁶ Па така, во оваа смисла, ако целта на религијата е да постигне ослободување на човекот во еден верски систем (а не нужно негово понизно робување и ригорозно вкотвување), тогаш би требало да се почитува и цени слободата на другиот, кој е нужно несличен (или „несроден“, со зборовите на Ренате Лахман), како што се цени и почитува сопствената слобода.

Јасно е дека гледано на светско ниво, религијата не се посматра наивно само како систем на вредности и норми, туку и како влијателен ресурс во животите на луѓето, а често пати ги обликува и влијае на активностите на групите што се формираат во едно општество. Дизајнирањето на нова институционална средина на религиозен плурализам, како што сугерира Бадер, иполитики што тврдат дека се посоодветни зареконцептуализираните принципи и институции на либералната демократија, е очигледно сериозна и мошне комплексна задача. Невозможно е симултано да се решаваат метатеориските, филозофски проблеми и да се врши компаративна анализа на институции, политики и изолирани случаи со истата длабочина. Бадер, на пример, се залага за една концепција на т.н. „минимална моралност“, што треба да се запазува секаде и што по природа е таква што дозволува максимално прилагодување на нелибералните групи во либерално-демократските политики.⁷ Второ, тој систематски ги поврзува новите дискусии за институционалниот плурализам во политичката филозофија, со поширока општествена перспектива на раководењето, која досега не била искористена за проблемите што ги тангираат етничките, религиозните и националните малцинства. Џозеф Шмит пак, се залага за дијалог во кој и двете страни што се во религиозен конфликт, би биле победници и тој се повикува на ставовите на Јирген Хабермас, кој прави разлика меѓу „продуховениот разум“ и „религиозната верба“. Хабермас, според него, наведува четири клучни пунктови

⁶Friedo Ricken, “Postmetaphysical Reason and Religion”, *An Awareness of What is Missing: Faith and Reason in a Post-Secular Age*, Polity Press, Cambridge 2010, 52.

⁷Veit Bader, *Secularism or Democracy? Associational Governance of Religious Diversity*, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2007, 22.

ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”

15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија

што мораат да бидат вклучени, за да се постигне овој религиозен дијалог што би бил придобивка и за двете, ако не и повеќето тангирани страни. Првиот предуслов е служењето со разбирлив јазик за двете страни. Вториот предуслов е придржувањето до универзално достапната и обврзувачка вистина.⁸ Третиот предуслов е претпоставката за сопствената отвореност, но и на претпоставката за отвореноста и на другата страна. Четвртиот предуслов е прифаќањето на нормите позиционирани од реципроцитетот на оваа разумска активност. „Иако емпириски е неможно да се исполнат сите овие претпоставки, истото е изводливо во ‘перформативна’ смисла.“⁹ Ова, според него, отвора простор за промислување на причините за религиозните конфликти, кој луѓето ги претвора во еднакви партнери.

Сите прашања што ги тангираат вистината и праведноста, без оглед на тоа дали се разгледуваат од аспект на секојдневниот живот, или пак во науката, или пак во организацијата на општествените интеракции, можат да бидат истражени во опсегот на оваа рефлексивна рамка. Сите предлози, обиди за одговори и целото море на плаузибилни опции, можат и треба да бидат искажани, но прво би требало истите да се покажат како доволно вредни за да влезат во оваа комуникативна рамка. Меѓутоа, сè додека ова не се испита на практичен план, не би можеле да ја знаеме ефикасноста и ефективноста на ваквиот дијалог. И самиот Шмит предлага дека целта на понудената рамка е да поттикне на дијалог во кој религиозните различности нема да зборуваат „едни за други, туку едни со други“, како дијалог во кој двете страни ќе почувствуваат дека се сериозно сфатени во своите убедувања. „Само со вежбањето и на ризик на најличната одговорност, верата може да опстои како еден ‘парадокс’ (односно како насочена против ‘доксата’ и во опозиција со сè што ‘се чини’ дека е).“¹⁰

2. Практичното искуство од Летната школа со наслов „Религија, етнички идентитет и национализам“

Учесниците на Летната школа именувана како „Религија, етничка припадност и национализам“, имаа шанса да учествуваат во богата програма изготвена од страна на Фондацијата „Конрад Аденауер“ и Универзитетот „Евро-Балкан“. Она на што поттикна

⁸ Тој тука веројатно мисли на универзалните човекови вредности и интерес за перенијалните етички и духовни прашања.

⁹ Josef Schmidt, “A Dialogue in Which There Can Only be Winners”, *An Awareness of What is Missing: Faith and Reason in a Post-Secular Age*, Polity Press, Cambridge 2010, 60.

¹⁰ Josef Schmidt, “A Dialogue in Which There Can Only be Winners”, 71.

ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА
ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”

15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија

петдневната Летна школа како идна тема за размислување и промислување, беше концептот на толеранцијата како антитетичен поим. Примерите од историјата, но и неодамнешните случаи, покажаа дека повикот за толеранција обично се јавува за време на жестоки религиозни конфликти и не секогаш, како што сугерира Торстен Кнаут, е јасно која концепција на толеранцијата се застапува. Според него, западното сфаќање за поимот минало низ низа метаморфози во изминатите неколку века, паралелно со зголемената плурализација во западните општества. „Еден одржлив концепт на толеранцијата ги подразбира аспектите и на негирање и на афирмација во поглед на вредностите и на практиките на другите. Концептот исто така подразбира и компонента на *практично отфрлање*. Без оваа негација на позициите во нормативна смисла не е оправдано да се зборува за толеранција.“¹¹ Меѓутоа, вистинското прашање лежи во тоа во колкава мера се подготвени спротивставените страни да учествуваат во демократскиот процес на прифаќање на религиозните убедувања на другиот.

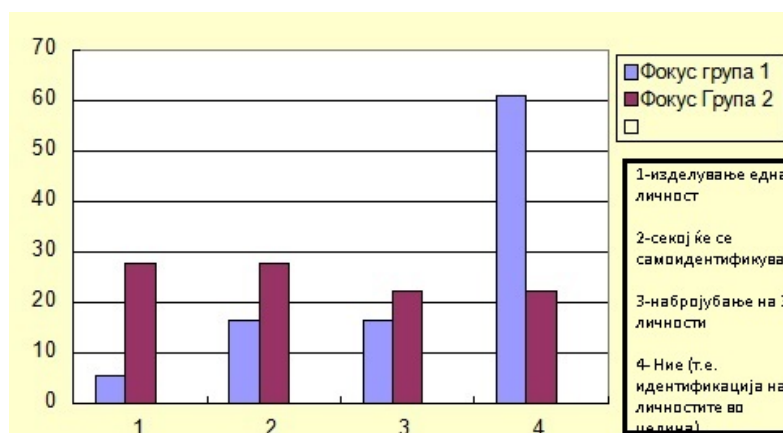
Прашањата и дилемите за религиозната дивидуалност или за религиозната разноликост беа исто така предмет на дијалогизирање. Во рамките на Летната школа, нашиот тим - во првичните дискусии околу оркестрирањето на овој труд, - се одлучи за еден лудистички метод на анализа. Наместо класичните, често пати заморни анкети, сеодлучивме на учесниците да им дадеме шанса да бидат креативни и по пат на асоцијација, да одговорат на прашањето: „Чукаат **христијанин, муслиман и Евреин** на рајската порта. Од другата страна, вратарот прашува: ‘Кој чука?’“ Прашањето им беше поставено на две фокус групи. Првата група беше составена од учесниците на Летната школа (што, во полза на прецизноста, ја именувавме како Фокус група 1), додека втората група беше составена од млади луѓе кои не само што не беа дел од Летната школа, туку исто така не биле дел од слична интерактивна заедница (кои ги именувавме како Фокус група 2). Добиените одговори ги поделивме во четири основни групи, почнувајќи од испитаниците што пројавија највисок процент на сличност во одговорите и завршувајќи со испитаниците што пројавија највисок процент на различност.

¹¹ Thorsten Knauth, “Tolerance - a Key Concept for Dealing with Cultural and Religious Diversity in Education”, 2010,
http://www.theewc.org/uploads/files/State%20of%20the%20Art_Knauth_alt.pdf. Да се погледне референтната литература на крајот.

ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”

15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија

Графички претставен, резултатот изгледа вака:

1.1. Табеларен приказ на анкетата во проценти

Во првата колона се дадени резултатите од испитаниците кои одговорија на прашањето со издвојување на еден од споменатите типови верници во понудената фраза. Од добиените резултати, се покажува дека дел од испитаниците сметале дека некому не му е местото во рајот или дека само еден од наведените типови верници во анкетата го заслужува тоа. Во втората колона се дадени резултатите од испитаниците кои се самоидентификуваат на лична основа (со наведување на сопственото име) или пак се самоидентификуваат на верска основа (со наведување на сопствената религија). Во третата колона се дадени резултатите од испитаниците од чии одговори станува јасна дистинкцијата и прифаќањето / отфрлањето на понудените типови верници врз основа на нивната верска припадност. И на крајот, во четвртата колона се дадени резултатите од испитаниците што одговориле со множинската замена „ние“, што укажува на целосно претопување и нивелирање на разликите и нивоата на различните религии, односно дека крајната цел е луѓето да работат на својата човечност како нешто што ги сплотува, а не на религиозната разноликост, како нешто што ги разединува. Според добиените резултати, вкупната варијанса укажа на позитивниот импакт на активностите какви што беа понудени за време на предавањата и активностите во Летната школа и дека истите можат да ја сменат перцепцијата и сфаќањето на другиот во позитивна насока. Влијанието на другите фактори изнесува 17 % и во рамки на овие фактори, голем удел игра секојдневното опкружување на индивидуата. Со ова станува очигледна ефикасноста на ваквите групни активности меѓу младите во модифицирањето на нивната перцепцијата за луѓето со различна религиозна припадност.

**ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА
ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”**

**15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија**

Сепак, и покрај очигледно позитивните резултати не само на анкетата, туку и на активното учество на Летната школа од страна на учесниците, нужно се поставува дилемата колку навистина ваквите собири или организирања на младите, можат кај нив да резултираат со промена што би била доволно видлива, за да ги поттикне луѓето со ригидни религиозни ставови и таквите склони кон често пати неаргументирано стигматизирање на другиот од инаква вера, да го променат од корен нивниот начин на резонирање. Сè додека младиот човек дозволува да биде заведен од страна на медиумите, или од страна на видните авторитети, кои со вешто смислена и само површински филантропска реторика зборуваат за толеранцијата и за почитувањето на Другиот со сите спектари на неговата различност, тој ризикува да формира погрешни ставови и да остане во незнаење. А незнаењето често пати води кон правење кардинални грешки. Само преку практикувањето на самосвесноста како нужен принцип на разбирање, можеме да станеме промената што ја бараме од другите.

ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА
ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”

15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија

Библиографија:

1. Bader, Veit, *Secularism or Democracy? Associational Governance of Religious Diversity*, Amsterdam University Press, 2007.
2. Brandt, Miroslav, *Izvori zla*, Zagreb, August Cezarec, 1989.
3. Crosland, Jesse (trans.) *The Song of Roland*, Cambridge, Ontario, 1999.
4. Jackson, Robert, “Citizenship, religious and cultural diversity and education”, *International Perspectives on Citizenship, Education and Religious Diversity*. London, RoutledgeFalmer, 2003.
5. Knauth, Th. (2010) Tolerance - a Key Concept for Dealing With Cultural and Religious Diversity in Education. Available at: http://www.theewc.org/uploads/files/State%20of%20the%20Art_Knauth_alt.pdf [05.01.2011].
6. Lachman, Renate, *Phantasia/Memoria/Rhetorica*, Zagreb, Matica Hrvatska, 2002.
7. O’Hagan, John (trans.), *The Song of Roland*, vol. XLIX, Part 2, New York, P.F. Collier & Son, 1909–14; Bartleby.com, 2001. Достапно на: www.bartleby.com/49/2/. [Date of Printout].
8. Rabillon, Léonce(trans.), *La chanson de Roland: Translated from the Seventh Edition of Leon Gautier*, New York, Henry Holt & Co., 1885.
9. Ricken, Friedo, “Postmetaphysical Reason and Religion”, *An Awareness of What is Missing: Faith and Reason in a Post-Secular Age*, Cambridge, Polity Press, 2010.
10. Sayers, Dorothy L. (trans.), *The Song of Roland*, Penguin Classics, 1957.
11. Schmidt, Josef, “A Dialogue in Which There Can Only be Winners”, *An Awareness of What is Missing: Faith and Reason in a Post-Secular Age*. Cambridge, Polity Press, 2010.
12. Suckocki, Marjorie Hewitt, *Divinity and Diversity: a Christian affirmation of religious pluralism*, Nashville, Abingdon Press, 2003.
13. O’Hagan, John (trans.) 2001, *The Song of Roland*, vol. XLIX, New York, P.F. Collier & Son, 1909–14; Bartleby.com, 2001. www.bartleby.com/49/2/ [Date of Printout].

ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА
ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”

15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија

Работна група 2:

Фросина Дониновска,
Роберт Стефановски,
Валмир Шабани,
Ивана Лазеска

Консоцијативни и интегративни елементи во политичкиот систем на Република Македонија по потпишувањето на Охридскиот Рамковен договор

Вовед

Охридскиот рамковен договор, потпишан по вооружениот конфликт во 2001 година, во голема мера ја променил уставната рамка на претходниот политички систем на државата. Така наречената демократска Вестминстерска политичка рамка воспоставена со уставот од 1991 година која што ги фаворизирала мнозинството етнички Македонци, со Охридскиот Рамковен договор, била напуштена. Поради вооружениот конфликт и притисокот на меѓународната заедница, се формирал нов модел, во политичката теорија познат како модел на делење на моќта. Овој модел вклучува елементи од интегративниот и консоцијативниот модел на демократија. Целта на овој модел била да се произведе меѓуетнички мир, поголема стабилност и безбедност во земјата. Моделот на делење на моќта е модел дефиниран низ пракса и институции, кои произведуваат големи владејачки позиционирани коалиции. Овие коалиции општо земено, ги вклучуваат сите поголеми етнички групи во општеството. Ваквиот систем всушност треба да ги изрази принципите кои се спротивставени, како на пример правото на самоопределување од една страна и демократијата од друга.

Овој труд ќе се обиде да даде одговор на прашањето кои елементи од консоцијативниот, а кои од интегративниот модел на демократија се застапени во политичкиот систем на Република Македонија предвидени со Охридскиот Рамковен договор и како тие се втемелени во политичкиот систем на Република Македонија

Делење на моќта

Концептот на делење на моќта се состои од две битни компоненти: “моќ” и “делење”. Секој еден систем кој што се обидува да ги подели ресурсите помеѓу различните групи во општеството, ја има моќта како крајна цел¹. Концептот на делење на моќта значи дека управувањето со државата треба да биде заедничко, а не само од едно тесно раководство. Во услови на креирање на систем на делење на моќта или пак проучување на постоечки случај, битно е да се осигураме дека институцијата (обично се мисли на специфичните институции кои што се израз на поделба на моќта) всушност има моќ. Втората компонента упатува на тоа дека моќта е споделена. Моќта не е поделена кога различните групи ги поделуваат задачите и притоа не се консултираат и не соработуваат во ситуација на донесување одлуки. Исто така во ситуација кога една група ја има моќта и ги прашува другите за совет, но би можела да не го почитува советот. Делењето на моќта бара согласност од широката застапеност на групите во даден систем.²

Идејата на овој модел на делење на моќта е на сите етнички заедници да им се гарантира политичко, општествено и културно учество и застапеност, како и принципот на само – изразување во рамки на македонската држава. Загарантираните права не треба да бидат само номинални, туку граѓаните кои што припаѓаат на помалите етнички заедници треба да имаат реална можност таквите права да ги уживаат³. Според тоа, Охридскиот рамковен договор беше насочен кон целосна интеграција на оние етнички групи чие ниво на учество дотогаш зависеше од волјата на најголемата етничка заедница.

При обид да се дефинира делењето на моќта, се повикуваме на претходно дадената дефиниција од страна на Аренд Липхарт за консоцијално уредување, што е поограничено отколку делењето на моќта. Липхарт ги наведува следните пет главни критериуми за консоцијално уредување: (1) голема коалиција, т.е. вклучување на сите главни групи во власта; (2) пропорционална застапеност на сите релевантни групи во Собранието и јавната администрација; (3) вклучување на сите

¹Conflict Research Consortium. *Power Sharing and Autonomy Strategies*. University of Colorado. USA, <http://www.colorado.edu/conflict/peace/treatment/powrshar.html>.

²Timothy Sisk, *Power Sharing and International Mediation in Ethnic Conflicts*, Washington, USIP, Washington, 1996.

³Immigration and Refugee Board of Canada, *Macedonia: Implementation of the Framework (Ohrid) Agreement*, 18 July 2003.

ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА
ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”

15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија

оголеми групи во власта; (4) право на вето; (5) висок степен на автономија.⁴

Со цел да се направи разлика меѓу консоцијација (позитивна страна на делење на моќта) и негативната страна на делење на моќта, потребно е овие поими подлабоко да се протолкуваат, отколку оригинално дадените дефиниции од страна на Липхарт. Автономијата, на пример, може воопштено да се сфати како децентрализација – алатка за делење на моќта – без да се нагласи дека истата децентрализација неминовно ќе биде само „етничка“ децентрализација.⁵ Исто така, големите коалиции би требало да бидат широки и инклузивни (сеопфатни), но не мора да значи дека е потребно да се основаат од етнички партии.⁶ Недоминантните групи не мора по секоја цена да имаат апсолутно право на вето, заради исполнување на критериумите што се однесуваат на договорот за делење на моќта. Како дополнување, потребно е да се разграничи пропорционалната застапеност во Собранието и пропорционалната застапеност во јавната администрација. Тоа е така бидејќи обете имаат различни алатки и функции во општеството. Застапеноста во администрацијата има силно влијание врз чувството на „сопственост“ што би можело да се развие кај претходно недоволно застапените групи во државата.⁷

Вториот пристап кон делење на моќта првенствено го истакнал Доналд Хоровиц, кој се залагал за поттикнувачки или центрипетален систем. Консоцијалниот пристап се заснова врз премисата дека секоја група во едно поделено општество би требало да биде застапена од својата елита, вообичаено изразена преку една, или неколку партии. Хоровиц, од друга страна, се залага за политички систем со кој би се поттикнувала соработката меѓу поделените етникуми. Како таков, системот помалку се фокусира на застапеност, а во поголема мерка кон зајакнување на соработката, или, пак, појавување на нова, повеќе инклузивна елита. Овој поттикнувачки систем на поделба на власта се карактеризира со пет особености: а) *Дисперзија на власт*, при што власта не треба да биде концентрирана на едно место. Таквата дисперзија спречува големи конфликти. б) *Деволуција на власт* и поделба на власта што, всушност, е насочено кон зголемување на меѓуетничката соработка на

⁴ArendLijphart, *Democracy in Plural Societies: A Comparative Exploration*, New Haven London, Yale University Press, 1977, 25.

⁵MatthijasBogaards, *Democracy and Power-Sharing in Multinational States*, Jacobs University, Bremen, 122.

⁶ Florian Bieber, *Power-Sharing and Implementation of the Ohrid Framework Agreement*, Friedrich Ebert Stiftung, Skopje 2008, 10-11.

⁷ Ibid.

**ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА
ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”**

15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија

локално ниво и смалување на симболичното значење кое е потребно за некои одлуки што се донесуваат од повисоки инстанци на власт; в) *Зајакнување на соработката* преку правни механизми, како на пример изборни закони за кои се потребни меѓуетнички коалиции; г) *Промовирање на меѓусекторски канали*, кои би можеле да ги пробијат етничките линии и да помогнат во истакнувањето на етничкиот идентитет во силно поделените општества; д) *Намалувањена разликите*, при што фокусот е насочен кон спречување на зајакнувањето на етничките разлики заради други нееднаквости.⁸

Консоцијалната поделба на власта претпоставува дека застапеноста на релевантните групи од страна на соодветната елита на групата и значителната автономија е клучот кон успешен меѓуетнички соживот. Центрипеталната поделба на власта ја потенцира потребата да се создаде институционална динамика што ја спречува етнизацијата на политичкиот систем и резултира со повеќе интегрирана елита. Обата пристапи содржат бројни ризици. Консоцијативното делење на моќта вклучува ризик на зајакнување на етничките поделби и ја претвора етничката припадност во главен, или, барем, доминантен елемент за идентификација. Како резултат на тоа, може да се влошат меѓуетничките односи, за кои всушност се прават напори да се регулираат.⁹ Консоцијативизмот е соодветен за силно поделени општества во кои е многу важен етничкиот идентитет¹⁰. Центрипеталното делење на моќта вклучува ризик малцинските групи повеќе да бидат учесници од страна, отколку навистина интегрирани. Без истиот степен на застапеност и вклученост како во консоцијалното уредување, малцинските групи би можеле да се почувствуваат маргинализирани.¹¹

Производ од Охридскиот Рамковен Договор

Охридскиот рамковен договор ја претвори Македонија од самодетинирана национална држава со неформално голема коалиција, во држава која стои заглавена меѓу тоа да биде национална држава, граѓанска или двонационална држава со

⁸ Donald Horowitz, *Ethnic Groups in Conflict*, (Berkeley: University of California Press, 1985), 653.

⁹ Brendan O’Leary, “Debating Consociational Politics: Normative and Explanatory Arguments.” *From Power-Sharing to Democracy: Post-Conflict Institutions in Ethnically Divided Societies*, ed. S. J. R. Noel, Toronto: McGill-Queens University Press, 3.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Florian Bieber, *Power-Sharing and Implementation of the Ohrid Framework Agreement*, 14.

**ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА
ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”**

15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија

формална структура на поделба на власта.¹² Потпишан на 13-ти август 2001-та година во Охрид, од страна на главните македонски и албански партии под покровителство на меѓународните посредници од ЕУ и САД, Рамковниот договор наложува еден амбициозен процес на правни реформи, комбинирани со безбедносни мерки. Целта беше да се прекине побуната на ОНА и конфликтните подрачја да се стават под контрола на властите.¹³

Преку реформите се правеа напори формално да се зајакне граѓанската природа на државата, а да се надмине експлицитното обраќање кон одредени етнички групи. Во исто време, договорот вклучи клучни елементи на делење на моќта, издигајќи ги Албанците како заедница со споредбени права како и македонското мнозинство.¹⁴ Многу малку простор се остави за заштита на помалите заедници. Како договор кој е посебно склучен меѓу македонските и албанските партии за спречување на нападите на бунтовниците од ОНА и одговорот на војската и полицијата во пролетта и летото во 2001 година, Договорот помогна кон тоа да се зајакне учеството на албанската заедница. Според тоа, на Охридскиот договор може да се гледа како на договор со кој се даде одговор на незадоволството на албанското население, додека, во исто време, се забрза трансформацијата на Македонија во двонационална држава.¹⁵

Консоцијативни и интегративни елементи во политичкиот систем на Р. Македонија

Во политичкиот систем на Република Македонија, каков што беше креиран со Охридскиот Рамковен договор, консоцијативниот пристап на делење на моќта може да се забележи во употребата на принципот на двојно мнозинство, т.е. Бадинтерово мнозинство (составено од мнозинството гласови во Собранието и од мнозинството гласови од претставниците на малцинствата) за клучните области од законодавството, понатаму, востановувањето на правична застапеност во јавната

¹² Ibid.

¹³ Mirjana Maleska, “What kind of a political system did Macedonia get after the Ohrid Peace Agreement?”, *New Balkan Politics* Vol 9, (2005), 5-14.

¹⁴ Lidija Hristova, “Democratic Consolidation of Divided Societies. The Macedonian Case”, *New Balkan Politics*, Vol 9 (2005), 14-23.

¹⁵ “Globalization, Democracy and Constitutional Engineering as Mechanism for Resolving Ethnic Conflicts”, VII-th World Congress of Constitutional Law, Athens, 2007, [http://www.enelsyn.gr/en/workshops/workshop6\(en\).htm](http://www.enelsyn.gr/en/workshops/workshop6(en).htm).

**ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА
ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”**

15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија

администрација на национално и локално ниво.¹⁶ Предлогот за загарантирани места во Собранието за помалите етнички заедници е исто така една од карактеристиките на консоцијативниот пристап.¹⁷

Интегративниот принцип на делење на моќта е застапен во зголемување на значењето на внатре – етничкиот конфликт, така што преку зголемување на политичката борба внатре, помеѓу партиите кои што се во еден политички блок, т.е. партии од една етничка заедница, преставува соодветно решение за зајакнување на демократијата преку политичка борба, односно постоење на владеачка и опозициона партија и во албанскиот политички блок.

Зајакнување на меѓуетничката соработка претставува уште една карактеристика на интегративниот пристап. Доналд Хоровиц препорачува создавање на мултиплицирачки точки на моќ преку кои етничките конфликти се множат по нивоа, но се ублажуваат по интензитет. Како пример за ова во Р. Македонија може да се земе процесот на децентрализација .

Заклучок:

Моделот на делење на моќта кој е резултат на воената криза и на мировниот договор со кој што се стави крај на вооружениот конфликт, всушност ја признава поделбата на општеството по етнички линии. Истовремено, овој модел претставува обид за премостувајње на етничкиот јаз. Моделот на делење на моќта содржи решенија кои можат да се користат за две намени: и за интеграција на земјата, како и за дезинтеграција, ако се злоупотребува. Успехот зависи од умерените ставови на граѓаните пред ставовите на политичарите и нивната посветеност на вредностите на демократијата и човековите права и слободи наместо нивната “национална кауза.” на пример правото на вето кое е предвидено со Уставот во однос на прашањата поврзани со развојот на националните култури и идентитети на етничките заедници, но и територијални прашања (на пример прашањето за општинските граници, е право кое што може да биде злоупотребено и може да предизвика блокади во процесот на донесување одлуки, со што се произведува криза како на

¹⁶ Florian Bieber, “Institutionalizing Ethnicity in the Western Balkans: Managing Change in Deeply Divided Societies”, *ECMI Working Paper*, No. 19, February 2004, http://www.ecmi.de/uploads/tx_lfpubdb/working_paper_19.pdf

¹⁷ Zoran ilievski, *Integrative Theory of Donald Horowitz and its Application in the Republic of Macedonia*, Faculty of Law “JustinijanPrvi”, Skopje 2008, 159-160.

**ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА
ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”**

**15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија**

национално, така и на општинско ниво. Опасноста е тоа дека малцинското вето може да се злоупотреби ако премногу често се користи како инструмент за остварување на некои националистички политики.

Од друга страна, проблем би претставувало ако и мнозинството отворено или тивко ги игнорира потребите на малцинството, а како резултат на тоа доаѓа до попречување на нивната интеграција во општеството

Повеќето од граѓаните, Македонци, Албанци и останати, укажуваат на тоа дека најважното прашање со кое се соочуваат, во најголема мерка е невработеноста, а не етничкото прашање. Но, етничката припадност, сепак, е многу значајна за граѓаните. Повеќето Македонци Договорот го сметаат како „загуба“, за сметка на „победата“ на Албанците. Дискутабилно е тоа како еден мировен договор каков што е Охридскиот рамковен договор, не е позитивно оценет од страна на сите вклучени страни. Во случајот на Македонија, со Договорот се постигна висок степен на стабилност и безбедност, а беше, исто така, спречена и територијализација на земјата. Тоа е очигледна добивка за сите. Како и да е, на Договорот се гледа како на игра со сума нула, при што добивката за една од заедниците недвосмислено мора да значи загуба за другата страна.

Со Охридскиот рамковен договор не се воспостави ниту една нова форма на групна автономија, ниту, пак, можности за обединување на интересите на заедниците надвор од политичките партии. Доминирањето на политичките партии во сферата на меѓуетничките односи стана навистина проблематично. Како прво, тоа ја политизира секоја форма на меѓуетнички дијалог и го спречува изразувањето на непартиските интереси за заедницата. Како второ, честопати ја трансформира етничката застапеност во институциите, во партиска застапеност, која резултира со внатре-етничка дискриминација.

Останува контроверзен фактот каков систем на поделба на власта се воспоставува со ОРД. Договорот не потпаѓа едноставно кон една категорија на институционално уредување на мултиетничка држава. Притоа се дава можност за различно и контрадикторно толкување на неговата институционална поставеност и „дух“.

**ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА
ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”**

**15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија**

Библиографија:

1. Conflict Research Consortium. *Power Sharing and Autonomy Strategies*. University of Colorado. USA, <http://www.colorado.edu/conflict/peace/treatment/powrshar.htm>.
2. Timothy Sisk, *Power Sharing and International Mediation in Ethnic Conflicts*, Washington, USIP, Washington, 1996.
3. Immigration and Refugee Board of Canada, Macedonia. *Implementation of the Framework (Ohrid) Agreement*. 2003.
4. ArendLijphart, *Democracy in Plural Societies: A Comparative Exploration*. Yale University Press.,1977.
5. MatthijasBogaards,*Democracy and Power-Sharing in Multinational States*. Jacobs University, Bremen.
6. Florian Bieber,*Power-Sharing and Implementation of the Ohrid Framework Agreement*,Friedrich Ebert Stiftung, 2008.
7. Donald Horowitz. *Ethnic Groups in Conflict*. Berkeley: University of California Press, 1985.
8. Brendan O’Leary, “Debating Consociational Politics: Normative and Explanatory Arguments.” *From Power-Sharing to Democracy: Post-Conflict Institutions in Ethnically Divided Societies*, ed. S. J. R. Noel, Toronto: McGill-Queens University Press, 3.
9. MirjanaMaleska, “What kind of a political system did Macedonia get after the Ohrid Peace Agreement?”,*New Balkan Politics*Vol 9, (2005), 5-14.
10. LidijaHristova, “Democratic Consolidation of Divided Societies.The Macedonian Case”,*New Balkan Politics*, Vol 9 (2005), 14-23.
11. GordanaSiljanovska, "Globalization, Democracy and Constitutional Engineering as Mechanism for Resolving Ethnic Conflicts", VII-th World Congress of Constitutional Law, Athens, 2007, [http://www.enelsyn.gr/en/workshops/workshop6\(en\) htm](http://www.enelsyn.gr/en/workshops/workshop6(en) htm).
12. GordanaSiljanovska. *Democracy in Multiethnic and Multicultural Society*. Law Faculty "Iustinianus Primus" and Lomonosov University, Skopje – Moscow. 2006.
13. BiljanaVankovska. *The Role of the Ohrid Framework Agreement and the Peace Process in Macedonia*. University of Skopje and Macedonian Helsinki Committee 2006.
14. Florian Bieber, “Institutionalizing Ethnicity in the Western Balkans: Managing Change in Deeply Divided Societies”,*ECMI Working Paper*, No. 19, February 2004, http://www.ecmi.de/uploads/tx_lfpubdb/working_paper_19.pdf
15. Zoran Ilievski. *Integrative Theory of Donald Horowitz and its Application in the Republic of Macedonia*. Faculty of Law “JustinijanPrvi”, Skopje. 2008.

15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија

Работна група 3:

Викторија Тасева
Драгољуб Мукоски
Наташа Иваноска
Даниел Гоќески
Гоце Јошески

Недостатоци на мултикултурализмот

Вовед

Како политички процес мултикултурализмот пропишува лепеза на политики чија цел е менаџирање на разноликостите што доведува до групирање и формирање на етнички блокови внатре во рамките на една држава. Токму затоа една работа е секогаш неспорна кога станува збор за мултикултурализмот: елитите во секоја култура секогаш ги составуваат своите визии за тоа што тие мислат дека е мултикултурализам.

Централната тема која се обработува во сите облици на мултикултурализам е индивидуалниот и/или колективен идентитет, кој во комплексните и хетерогените општества како нашето е секогаш дефиниран во дијалог со нештата кои значителните други сакаат да ги видат во нас.

Терминот мултикултурализмот доживеа голема дебата за неговото место и значење во западниот политички дискурс како и помеѓу академските кругови. Политичарите го прогласија за мртов проект¹ кој ја охрабрува внатрешната сегрегација, но од друга страна академските кругови својот фокус го насочија кон

¹ Во 2010 год. Германскиот Канцелар Ангела Меркел во своето обраќање до подмладокот на Христијанско-Демократската Унија, изјави дека „мулти-култи“ концептот каде луѓето „треба да живеат еден покрај друг“ е пропаднат проект. Врз оваа изјава се надоврза и Херст Зехофер прогласувајќи го концептот за мртов. <http://www.bbc.com/news/world-europe-11559451>

Британскиот премиер Дејвид Камерон земајќи учество на безбедносна конференција во Минхен изјави дека мултикултурализмот е пропаднат проект и дека Британија има потреба од силен национален идентитет кој би ги заштитил своите граѓани од било каков екстремизам. „British prime minister: Multiculturalism has failed“, *NCBNEWS*, 2.06.2011, http://www.nbcnews.com/id/41444364/ns/world_news-europe/t/british-pm-multiculturalism-has-failed/#.VCsjzSSz0B

создавање на институционалната рамка која ќе овозможи напредок во културната еднаквост, интеграција и позитивни релации помеѓу различните групи.

Како Амартија Сен² и Самуел Хантингтон³ гледаат на мултикултурализмот

Амартија Сен на мултикултурализмот гледа како на уште еден друг облик на колективизам со кој, како и преку сите останати облици на колективизам, правата и потребите на поединецот се видно подредени во однос на оние на општествената група. Сен нотира дека заклучувањето на луѓето во крути индентитети ја одбива динамичната димензија на изградба на индентитетот. Поединецот се идентификува со колективитетот поради што се губи личниот став, се губи тоа “јас” а слободата и личниот саморазвој се доведуваат во прашање.

Сен гледајќи со резервираност и нишка на сомнеж кон мултикултурализмот смета дека човековиот идентитет во никој случај не смее да се формира само преку членството во некоја општествена група, од причина што доколку луѓето се идентификуваат само со нивната моногрупа, тие не успеваат да ги признаат правата и интегритетот на членовите на останатите групи. Ова неминовно води не само кон “минијатуризација” на човештвото, туку ги прави насилството и конфликтите поверојатни, а можеби и прифатливи со образложение дека луѓето на крајот на краиштата па и не се приморани да се согласат околу крајната смисла на животот.

Уште повеќе Сен нагласува дека политиките на мултикултурализмот може да ги маскираат другите видови на нееднаквост кои се појавуваат помеѓу групите, особено нагласувајќи ја економската нееднаквост.

Самуел Хантингтон во своето дело „Судирот на цивилизации“⁴ вели дека мултицивилизациски САД нема да бидат Соединетите Американски Држави, туку тоа ќе биде и наликува на Обединети Нации.

Критикувајќи го мултикултурализмот Хантингтон го предизвика централниот елемент на она што го нарекува Американска вероисповед. Хантингтон вели, Американска вероисповед, на што мнозинство американци се согласуваат се:

² http://en.wikipedia.org/wiki/Amartya_Sen

³ http://en.wikipedia.org/wiki/Samuel_P._Huntington

⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/Clash_of_Civilizations

ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”

15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија

слободата, демократијата, индивидуализмот, еднаквоста пред законот, конституционализмот и приватната сопственост. Тој верува дека мултикултурализмот е ефикасна замена за правата на поединецот и правата на групите, дефинирани во главно во поглед на расата, етничката припадност, полот и сексуалната ориентација.

Хантингтон во своето дело напоменува дека далеку поважно од демографијата и економијата се проблемите поврзани со падот на моралот, културното самоубиство и политичката разединетост. Мултикултурализмот настојува да ја одбие асимилацијата во корист на прифаќањето да одвоени култури живеат заедно. На крај се заклучува дека ако не успее асимилацијата во САД таа ќе стане расцепена држава на две или три доминантни култури со огромен потенцијал за внатрешни судири и расколи.

Моделот на мултикултурализам во Македонија

Прогресивните теоретичари веројатно со право тврдеа дека мултикултурализмот како концепт не само што не успеа да го избалансира нагласениот опсег на културната разноликост, туку и поради беспотребното акцентирање на различната културна карактеристичност, послужи да ги подели, а според тоа и да ги ослаби луѓето што имаат заеднички економски интерес во искоренувањето на сиромаштијата и промовирање на социјални реформи.

Нивната критика најверојатно има издржливо значење бидејќи, реално, мултикултурализмот поради своите недостатоци не успеа да одговори адекватно на интересите на непривилегираните групи кои се соочуваат со проблемот на класна дискриминација настаната поради нееднаквата моќ во смисла на пристап до економските а и политички ресурси. Своевремено, се јавува загриженост околу тоа до кој степен мултикултурализмот ги поттикнува тие непривилегираните групи да бараат напредок преку културна и етничка агресивност, наместо преку легитимна борба за социјална правда, од причина што, неретко малцинските групи кои се соочени со потешкотиите за нивно културно, етничко признавање а под економски, општествен и политички притисок преземаат мерки кои парадоксално го прават судирот помеѓу нив и мнозинството уште поверојатен. Токму затоа, податокот за мултикултурните општества како за разделни општества со меѓуетнички конфликти не не` зачудува.

**ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА
ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”**

15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија

Како соодветен пример е воениот конфликт од 2001 и Охридскиот рамковен договор⁵ кој тогаш изгледаше како најсоодветно решение за престанок на седуммесечните немири⁶; договор со кој требаше да се постави рамка за меѓуетничка кохабитација и хармонизација на односите.

Наместо градење на мултикултурно општество во кое ќе се искристализира разнобојниот социјален живот меѓу граѓаните од различни етнички групи, беа исцртани демографски мапи⁷ на етнички (и религиски) групи, кои дополнително го усложнија проблемот од етнички карактер.

Во денешната стварност, се соочуваме со деградација и оттуѓување на „заедницата-домаќин“ како резултат на т.н „колективни“, „посебни“ права и преферирачкиот третман на групите кои во минатото биле подредени, не` прави плуралистички да сме чувствителни и да не веруваме дека е можно да постои неутрална основа врз која луѓето од различни култури можат да опстојуваат и да коегзистираат мирно.

Дека мултикултурализмот е само мит, измислица ќе се согласат и либералистите, кои и покрај напорите за усогласување на либерализмот со мултикултурализмот во идејата за мултикултурно граѓанство, алудираат на тоа дека овој модел може да обезбеди само ограничена поддршка за разноликоста на заедницата, бидејќи не постои утврдено гледиште за тоа колку далеку мултикултурализмот би требало да оди во позитивно прифаќање на различностите на заедницата.

Дури и тие предупредуваат дека пренагласените мултикултурни општества можат да ја доведат слободата на поединецот во опасност и да предизвикаат општествен крах проследен со политичка нестабилност и насилство, се разбира.

⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/Ohrid_Agreement

⁶ <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/macedonia.htm>

⁷ http://en.wikipedia.org/wiki/Municipalities_of_the_Republic_of_Macedonia

**ЛЕТНА ШКОЛА: "РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА
ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ"**

**15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија**

Заклучок

Потрага по основата на мултикултурализмот доведе до контрапродуктивниот јаз помеѓу мултикултурната теорија и македонското општество. На македонското мултикултурно општество се` уште се гледа како на „крпеница“ од разни религии, етницитети, културни групи и сите овие колективни групи се дефинирачки сами на себе и сите функционираат без да се упатуваат кон другата.

Замислата на мултикултурното општество доведува до чувството на заедништво кое придонесува индивидуалниот идентитет да биде прегазен. Фактот дека се става голем акцент на колективните права, а некаде во позадина се оставаат индивидуалните права води само кон продлабочување на јазот. Несомнено е дека мора да се гради систем кој ќе го постави поединецот повторно на пиедесталот, кој нема да дозволи под превезот на колективното право, да им се наштетува на индивидуалните права. Концепт кој нема да гради паралелни светови меѓу различните културни групи. Туку ќе промовира општи слободи и права, за да може групите да се сигурни дека „другата“, нема намера да и` наштети, за тоа да созрее во систем во кој сите ќе живеат заедно, не` толерирајќи се меѓу себе, туку живеејќи заедно.

Библиографија

1. Merkel says German multicultural society has failed
<http://www.bbc.com/news/world-europe-11559451>
2. „British prime minister: Multiculturalism has failed“, *NCBNEWS*, 2.06.2011, http://www.nbcnews.com/id/41444364/ns/world_news-europe/t/british-pm-multiculturalism-has-failed/#.VCsjzZSSz0B

ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА
ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”

15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија

Работна група 4:

Марјана Хрисафов
Ана Топшиова
Елена Стојкова
Фисник Јакупи
Татјана Манојловска

Мултикултурализмот наспроти универзалноста на човековите права

Вовед

Човековите права се универзална придобивка на човековата историја кои се граделе и развивале поминувајќи низ различни фази и околности. Започнувајќи од периодот на 18-ти и 19-ти век државата полека прераснува во ентитет кој треба да го гарантира и промовира принципот на еднаквост. Различни конвенции, повелби, преамбули донесени и утврдени од страна на меѓународни организации, држави и други тела ја потврдиле улогата на основните права. Не случајно е и постоењето на меѓународни судови кои покрај државните, имаат за цел да спречат нивно неизвршување или неспроведување, во крајна инстанца и нивно кршење.

Во 20 век, со процесите на емиграција, имиграција, потрагата по подобри животни перспективи доведе до тоа речиси сите држави да имаат различен етнички состав, односно речиси и да нема држава во која нема малцинска група. Повеќе универзалните човекови права не се мерило за слобода, нужна се јави потребата од колективни права кои ќе ја унапредат положбата на малцинствата во рамките на општествата, но и ќе ја подобрат нивната вклученост во сите сфери, пред се политичката. Мултикултурализмот стана една од придобивките на современото функционирање на државите, без него како принцип општествата се подложни на турбуленции и бурни политички превирања. Во трудов, Република Македонија е

**ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА
ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”**

15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија

земена како пример на земја која поминала успешно низ двете фази со цел да се оствари мир, благосостојба, еднаквост и соработка помеѓу поединците, но и помеѓу етничките групи.

Дефинирање на човековите права како универзална придобивка на човештвото

Поимот „универзално“ значи нешто што припаѓа на сите луѓе и е заедничко за сите нив, така што универзалните човекови права се однесуваат на било која единка без разлика на нејзината возраст, пол, место на живеење, статусна припадност итн.¹

Конвенциите пак кои беа донесени од страна на различни политички тела и организации низ годините ја имаа целта да се потврди значењето на човековите права и нивната универзална применливост, но и притоа тие конвенции претставуваа извор за утврдување на националните закони или друг вид на норми со кои местото на човековите права се укотви под закрила на државниот апарат. Меѓународните организации и формираните судови ги штитат правата на граѓаните од државна злоупотреба и гарантираат дека државата - прекршничка ќе биде соодветно казнета.²

Големата Повелба за правата (Magna Carta Libertatum)

Еден од првите и најзначајните документи кој ги детерминира човековите права е Големата Повелба за правата (Magna Carta Libertatum). 1215 г. Оваа повелба е еден од клучните документи донесени во човековата историја кои го предочиле патот на она што денес се нарекува конституционално владеење (владеење ограничено со закон). Генерланата причина поради која овој документ е составен се несогласувањата помеѓу папата Инокентиј, Кралот Џон и бароните околу правата на Кралот кој потиснат од војните ги зголемувал неколкукратно даноците.

Оваа повелба е значајна за универзалноста на човековите права бидејќи за прв пат нечие човечко самоволие (кралското) е ограничено со сила на закон, законот е тој кој гарантира право а не оној кој ја поседува власта.

¹ Richard Pierre Claude and Weston H. Burns. *Human Rights in the World Community: Issues And Action*. University of Pennsylvania Press, 2006.

² Eva Brems. *Human Rights: Universality and Diversity*. MartinusNijhoff Publishers, 2001.

**ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА
ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”**

15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија

Клучни точки кои можеме да ги извлечеме од овој документ се:

- Правото на сите слободни граѓани да поседуваат имот, но и да го наследуваат. (Дотогаш сиот имот бил на кралот и тој одлучувал кому ќе му даде имот а на кого не, по смртта на оној кој поседувал имот тој повторно му се враќал на кралот);
- Право на заштита од превисоки даноци(неможе кралот до бескрај да ги зголемува даноците мора да постои закон кој тоа ќе го ограничи);
- Поставени се принципите дека сите пред законот се еднакви без разлика на лични карактеристики и статус притоа судската постапка е исто така еднаква за сите.³

Bill of rights(Билот за правата)

Погоре споменавме дека не само уставот туку и Билот за Правата подлежи на концептот за универзалноста на човековите права. Тоа веднаш можеме да го забележиме во воведниот дел каде е наведено дека документот го донеле и потпишале претставниците на „добриот“ Народ на Вирџинија без притоа да се спомене било кој етницитет. Правата притоа изнесени во Билот се однесуваат на Народот и нивното потомство и имаат за цел да се постават темелите на владеењето.⁴

Универзална Декларација за Човековите Права

Универзалната Декларација за Човековите Права, е усвоена на 10 Декември 1948, како резултат на искуството од Втората Светска Војна. Целата на ОН е злосторствата кои биле направени никогаш да не се повторат, па затоа светските лидери носат одлука да создадат документ кој ќе ги гарантира правата на луѓето било каде на земјината топка. Составувањето на документот од неговиот првичен текст до формулирањето на декларацијата како завршен документ траело 2 години, во услови кога започнува и т.н Студена Војна а Светот се подели на Источен и Западен блок.⁵

³ “Magna carta(The Great Charter)”,<http://www.constitution.org/eng/magnacar.htm>, accessed 09.21, 2014.

⁴ Virginia. *The Constitution of Virginia: Together with the Virginia Bill of Rights, Passed June 12, 1776*. Printed at the office of the New nation, 1867.

⁵“The Universal Declaration of Human Rights.”

<http://www.un.org/en/documents/udhr/>, Accessed 09.21, 2014.

Конвенција за заштита на човековите права и основните слободи

По донесувањето на Универзалната Декларација од страна на Обединетите Нации членките на Советот на Европа сметаа дека треба да се постигне поголемо единство помеѓу нејзините членки и дека тоа може единствено да се постигне преку заштита и развој на човековите права и основните слободи. Со Конвенцијата тие ја потврдуваат својата длабока поврзаност кон основните права и слободи кои ги даваат темелите на правдата и мирот во светот и нивната заштита притоа е основа на политичката демократија. Бидејќи европските земји делат заедничко наследство заедничка историја и идеали, но и политички традиции потребно е да се направат првите чекори за колективна гаранција на определени права утврдени во Универзалната декларација.

Мултикултурализам

Поголемиот број од околу двесте држави кои денес постојат се мултиетнички, односно речиси и да не постои држава каде нема културна разлика. За односот помеѓу малцинските и доминантните етнички групи во модерните демократии Кимлика ќе констатира:

“малцинствата и мнозинствата се повеќе се судираат околу теми како: права за јазикот, образовната програма, регионална автономија, политичка репрезентативност, територијални побарувања, имиграција, натурализирачка политика, национални симболи, избор на национална химна, како и националните празници. Пронаоѓањето на морално и политички прифатливи одговори на овие теми е најголем предизвик со кој демократиите се соочуваат”⁶

Предизвикот на мултикултурализмот денес е да изгради стабилен систем кој ќе ги инкорпорира етничките и културните разлики, а еден од најчестите начини на кои тоа го прават државите е заштитата на граѓанските и политичките индивидуални права. Но, постои и таков пристап кој се повеќе

⁶ Will Kymlicka, “Immigration, citizenship, multiculturalism: exploring the links”, *Political Quarterly*, Vol. 74 (2003), 195-208.

ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”

15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија

земји започнуваат да го практикуваат, а тоа значи дека и покрај индивидуалните права кои се загарантирани за секој поединечно, да се утврдат и низа на посебни групни права кои ги имаат припадниците на специфичната култура.

Самоуправување

Во рамките на повеќето мултиетнички држави поголемите етнички групи сметаат дека единствено самоуправувањето ќе им помогне да ги задоволат интересите на заедницата и токму преку него најдобро ќе бидат инкорпорирани припадниците на групата. Како екстремна форма на самоуправувањето некои етнички заедници го бараат отцепувањето и независноста сметајќи притоа дека нивните интереси никако неможат да се остварат во рамките на една голема држава.

Полиетнички права

Овој пристап смета дека емигрантите треба да ја тргнат настрана својата етничка припадност и карактеристиките кои ги носи таа и да ги прифатат правилата, обичаите и нормите кои се практикуваат во земјата во која тие емигрирале.⁷

Но, овој пристап во практика се покажа како доста неуспешен бидејќи како што верата се оддели од политиката односно секуларизацијата стана вредност, етничката припадност не го успеа тоа.

Мултикултурализмот и Македонија (Охридски рамковен договор)

Мултикултурализмот како принцип врз кој општеството ќе биде структурирано се дефинираше во 2001 година преку Охридскиот Рамковен Договор кој се инкорпорираше во сите сфери на законите и кој ги надополни барањата на етничките заедници кои сметаа дека во Уставот од 1991 има направено пропусти во однос на нивните права, како и во претходните уставни на тогашна СРМ.⁸

⁷ Ibid.

⁸ “Охридски Рамковен Договор 2001”, <http://mls.gov.mk/index.php?category=15>
Accessed 09.20, 2014.

**ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА
ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”**

**15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија**

Преамбулата на Уставот на СРМ(Социјалистичка Република Македонија) ја дефинира земјата како национална држава на македонскиот народ и држава на албанските и турските националности. Од друга страна пак Преамбулата на Уставот од 1991 го декларира како историски фактот дека Македонија е конструирана како национална држава на македонскиот народ во која се обезбедува целосна граѓанска рамноправност и трајно сожителство на македонскиот народ со Албанците, Турците, Власите, Ромите и други националности кои живеат во Македонија(Устав на Република Македонија, 1991). Тоа незадоволство и немањето на посебни колективни права генерираше со воен конфликт во 2001, кој со посредство на меѓународни сили беше разрешен и сроден во Рамковен договор со што се отвори едно ново поглавје во македонското општество каде највисока вредност се толеранцијата и соживотот. Случен е на 13 Август 2001. Неколку години по склучувањето на Договорот нови закони за локална самоуправа и територијална организација беа донесени бидејќи се сметаше дека дотогашната поделба на општини не е соодветна за општествената ситуација. Се корегираа границите на повеќе општини се со цел да можат малцинствата да ги генерираат своите колективни права врз основа на процентуалната застапеност, која се покажа како клучна за определени права да бидат достапни. Со цел да се подобри довербата во принудниот апарат на државата локалните совети се утврди дека ќе имаат право да ги избираат полициските началници, предложени од Министерството за внатрешни работи, но и во рамките на полициските служби се утврди дека треба да се вработат припадници на малцинските заедници кои сепак покрај припадноста ќе се покажат и како квалитетен кадар. Притоа недискриминацијата не само што се потврди туку се утврди правична застапеност на етничките заедници во сите сфери на општеството. Што се однесува пак на правото на употреба на јазиците се констатираше дека сите припадници на малцинските заедници имаат право да се образуваат на сопствен мајчин јазик се мисли на основно и средно образование, а додека државата ќе го финансира високото образование каде 20 % се говори јазик кој не е македонски. Она што можеме да кажеме дека е круцијално што договорот не остана само на хартија туку се инкорпорираше во рамките на Уставот. Државата се дефинираше како мултиетничка и успешно даде одговор на потребите на малцинствата, ги потврди и инкорпорираше колективните права на заедниците но

**ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА
ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”**

15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија

и се обврза за нивно понатамошно унапредување по мирен пат и по пат на преговарање зависно од потребите и од состојбите.⁹

Заклучок:

Денешните општества односно држави стојат пред предизвикот дали да прифатат една од главните тенденции во однос на човековите права. Односно дали да го прифатат американскиот принцип на универзални човекови права каде независно од етничката припадност сите уживаат еднакви права зад кои стои државата и меѓународните организации, или новиот принцип специфичен особено за Европските држави каде на посебните малцински ентитети им се гарантираат колективни права кои покрај индивидуалните имаат за цел да ја подобрат положбата на малцинствата.

Посотојат многу документи кои го бранат едниот и другиот принцип но сепак соодветна е средината помеѓу овие два горе изнесени пристапи. Пред се секоја држава теба да ги почитува, прокламира развива индивидуалните човекови права дефинирани низ повеќе документи да ги инкорпорира доколку е тоа можно во својот устав или закони, да застане со својот апарат за принуда зад нив со цел нивно беспрекорно остарување, но и да не заборава да ги заштити интересите на малцинствата од мајоризација. Само и под тие услови возможно е долготрајно беспрекорно и мирно функционирање на општествата.

Било каков занемарување на едниот или другиот вид на права може да резултираат со политички турбуленции кои неретко се покажале како фатални за човековото битисување и функционирање на државите.

⁹“Устав на Република Македонија 1991”,

<http://www.sobranie.mk/?ItemID=A431BEE83F63594B8FE11DA66C97BEAF>, Accessed 09.20, 2013.

**ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА
ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”**

**15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија**

Библиографија:

1. Brems, Eva. *Human Rights: Universality and Diversity*. MartinusNijhoff Publishers, 2001.
2. Claude, Richard Pierre, and Burns H. Weston. *Human Rights in the World Community: Issues And Action*. University of Pennsylvania Press, 2006.
3. Kymlicka, Will. *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford University Press, 2003.
4. Will Kymlicka, “Immigration, citizenship, multiculturalism: exploring the links”, *Political Quarterly*, Vol. 74 (2003), 195-208.
5. Virginia. *The Constitution of Virginia: Together with the Virginia Bill of Rights, Passed June 12, 1776*. Printed at the office of the New nation, 1867.
6. “The Universal Declaration of Human Rights.” Accessed 09.21, 2014
7. <http://www.un.org/en/documents/udhr/>
8. “European Convention of Human Rights” Accessed 09.21, 2014 <http://conventions.coe.int/treaty/en/treaties/html/005.htm>
9. “Устав на Република Македонија 1991” Accessed 09.20, 2013 <http://www.sobranie.mk/?ItemID=A431BEE83F63594B8FE11DA66C97BEAF>
10. “Охридски Рамковен Договор 2001” Accessed 09.20, 2014 <http://mls.gov.mk/index.php?category=15>
11. ¹“Magna carta(The Great Charter)” Accessed 09.21, 2014 <http://www.constitution.org/eng/magnacar.htm>.

**ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА
ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”**

15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија

Работна група 5:

Богоева Каталин
Ѓорѓевски Марко
Стојменов Александар
Чорлинова Николија

**Узурпација на секуларизмот од државните
религии?**

Вовед

Религијата има значајна улога во секојдневниот живот на луѓето. Таа секојдневно се менува и прилагодува на општествените и политичките опкружувања. За разлика од многутемислења на експертите, религијата не е исчезната, туку напротив таа сè уште игра значајна улога во животот на луѓето и е еволуирана и обновена во новите општествени и политички околина.

„Во периодот по 1945 година, односно период во кој Македонија е република во рамките на федеративна Југославија е одбележан со строг секуларизам. Еден од постулатите на самата федерација бил и марксистичкиот атеизам. Во време каде атеизмот бил еден од главните постулати на самата држава, улогата на верските заедници била сведена на минимум. Во овој социјалистички секуларен модел најголемо влијание имале марксизмот, ленинизмот и горенаведениот марксистички атеизам, а исто така се воспоставила и идеологија на т.н. работничка класа или пролетеријатот.“¹

Во период после АСНОМ се имплементираат идеолошките постулати како на сојузно, така и на републичко ниво. Иако во Декларацијата за основните права од АСНОМ била

¹ Вуко Павичевиќ, “Марксизмот и религијата”, Преземено од:
<https://www.scribd.com/doc/129577157/Марксизмот-и-религијата>

ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”

15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија

„загарантирана слободата на вероисповед на секој граѓанин“², сè повеќе се поставувало прашањето на улогата на верските организации, а со тоа и сè повеќе се оневозможувало право на вероисповед на граѓаните. Многу е битно да се нагласи дека во време на овој секуларен модел биле одземени многу права на верските заедници, а со тоа и на самите граѓани. Со Законот за правната положба на верските заедници биле скратени некои надлежности како венчавањето, верскиот чин на крштавање или обрежувањето.

Парадоксално е што во тој период уставите на сојузно и републичко ниво биле на линија на меѓународните стандарди, а закони и подзаконските акти биле далеку од меѓународните стандарди.

Сите овие белези ја следат македонската хетерогена слика кај верските заедници. Понатамошниот дел од трудот е насочен кон проверката на каков моделот припаѓа Македонија со претходно објаснување на моделите на државна религија и секуларизам.

Државна религија

„Постои суптилна разлика помеѓу религиозни држави и активни државни религии. Религиозните држави се оние каде религијата ја контролира државата или владата. Кај активните државни религии, државата ја поддржува религијата, но истовремено држи и растојание од истата.“³

Во доцниот XIX век, национализмот ги заменува вредностите базирани на религијата како поврзувачка сила во општеството. Сепак, ситуацијата повторно се менува во втората половина на XX век, каде религиозниот национализам зазема голем замав. Таков е и случајот во Иран, каде секуларната влада е заменета со исламските националисти, а од неодамна сведоци сме и на растот и влијанието на хинду-национализмот во Индија и ултра-ортодоксниот јудизам во Израел.

Степенот и природата на поддршка на државата на вероисповеста поставена како државна религија може значително да варира. Може да биде од наједноставна поддршка (со или без финансиска поддршка) со слобода да се практикуваат други вери, па сè до забрана за сите останати

²Преземено од: http://mk.wikisource.org/wiki/ACHOM_документ_9

³Peta Goldberg, Patricia Bundel, Trevor Jordan, *Investigatin religion: Chapter 1, Religion-State Relationships*, Cambridge, Cambridge University Press, 2009

ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”

15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија

верски тела и дури гонење на следбениците на другите вери или секти.

„Освен тоа, постои и разлика меѓу „државна црква“ и поширокиот термин „државна религија“. Државната црква е државна религија создадена од страна на државата за употреба исклучиво од таа држава. Пример за државна религија што не е истовремено и државна црква е римскиот католицизам во Коста Рика, којшто е прифатен како државна религија во уставот, и покрај тоа што нема национална црква. Во случајот на државна црква, државата има апсолутна контрола над црквата, но во случај на државна религија, црквата е управувана од надворешно тело (во случајот со католицизмот, Ватикан има контрола над црквата). Но, и во двата случаи, официјалната државна религија има некакво влијание над државата.“⁴

Постои голема разлика во односите меѓу државата и религијата, но постојат одредени заеднички слисности. Историски, државите давале предност на една религија над другите, и секоја држава има сопствена политика кон религијата. Државите ја гледаат потребата да ги заштитат нивните граѓани од религиите кои тие сметаат дека се опасни. Во многу држави, религијата е поврзана со националниот идентитет, особено државите со доминантно муслиманско население. Религиите и религиозните институции често имаат симбиотичка врска со државата, бидејќи секоја од нив ја потпомага другата.

Религијата и понатаму има значително влијание врз општеството и политиката и државата.

Секуларизам

„Секуларизмот најкратко можеме да го дефинираме како одвоеност на религијата од власта, односно намалување на присуството на религијата во државата, културата, уметноста, власта, образованието, политиката итн.

Секуларноста го одобрува правото да се биде ослободен од религиско владеење и учење како и правото на ослободување од наметнувањето на религијата кај луѓето од страна на влада на држава која е неутрална во однос на прашања поврзани со верата.“⁵

⁴ Преземено од: http://en.wikipedia.org/wiki/State_religion

⁵ Преземено од:

<http://mk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B5%D0%BA%D1%83%D0%BB%D0%B0%D1%80%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82>

ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”

15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија

„Корените на строгото одвојување на државата од црквата водат од Француската револуција кога брутално се елиминира дотогаш влијателната католичка црква од извршната и судската власт. Француската премиерка Емили Комб во 1905 донесува закон во кој јасно е дефиниран секуларизмот. Покрај почетните притисоци, отпори и тужби до Меѓународниот суд за човекови права, законот функционира сосема добро досега и одолева на сите притисоци.“⁶

„Секуларизмот во општеството се ширел преку три идеологии:

1. Либерализмот во времето на неговата кулминација биле погубени стотици свештеници и илјадници верници, без судски процеси;
2. Комунизмот во цела источна Европа, како и во Мексико направил големи несреќи за христијанството и спровел негово прогонство;
3. Нацизмот, еден од најбруталните начини на истребување, каде што се отвориле концентрациони логори и се измачувале и убивале невини жртви.“⁷

Од овие идеологии, две се распаднаа, па така остана само либерализмот што се карактеризира со дејствување против верската идеологија, а тоа значи дека од него набрзо се создава и атеизмот, што е доста близок со секуларизацијата. Па така, секуларизацијата почнала масовно да се проширува и да се губи важноста и значењето на христијанството и верата и се создавале општества со отсуство на верата или секуларни општества.

Секуларните општества се разликуваат по својот однос кон религијата и политиката или може да се нарече радикална секуларизмот (Франција), која исклучува било какво мешање на политичките власти во внатрешните работи на црквата и секое влијание на истата во јавноста простор.

Македонскиот случај

Во врска со прашањата поврзани со односите со верските заедници и религиозни групи и во таа смисла гаранциите на верските слободи и права Република Македонија изгради модел што почива на:

1. Меѓународните западно-европски стандарди;
2. Традициите на мнозинското население;

⁶Ратомир Грозданоски, „Секуларизам и секуларизација“, Предавање на еднодневен форум со еминентни професори и мислители; 25.06.2007, Скопје

⁷Рим 10,12; Гал. 3,28; Кор. 12, 13; Матеј 5,9; 1.Петр.2, 10; 1. Јов 3,1; 5,2; Рим 8,16

**ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА
ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”**

15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија

3. Реалносите на постојниот верски пејсаж.

Уставот ја определува Република Македонија како секуларна во членот 19, став 3. Имено, во одредбата на наведениот член верските заедници и религиозните групи како по дефиниција „...се одвоени од државата и се еднакви пред закон.“ Потполно истата одредба ја има и во Законот за правната положба на црква, верска заедница и религиозна група (Службен весник на Република Македонија бр. 113/07) со што се остварува усогласеност на предметниот закон со Уставот на Република Македонија.

Ваквата секуларност се доведува во прашање поради фактот дека во Уставот на Република Македонија наведени се „Македонската православна црква, како и Исламската верска заедница во Македонија, Католичката црква, Евангелско-методистичката црква, Еврејската заедница...“ каде што се определува секуларноста на државата.

Историско-правниот аспект на членот 19 од Уставот е интересен. На 17 ноември 1991 година со донесувањето на највисокиот правен акт во Република Македонија покрај изразената одвоеност на религијата од државата направена е контрадикција. Тогашната верзија на членот 19 гласела: „Македонската православна црква, другите верски заедници и религиозни групи се одвоени од државата и се еднакви пред законот.“ Узурпацијата на секуларизмот е евидентна каде што во една реченица се дава предност на Македонската православна црква во однос на останатите верски заедници и религиозни групи.

Членот 19 како таков опстојувал сè до донесувањето на Рамковниот договор каде што во Анексот А од истиот биле приложени уставните амандмани, во конкретниов случај Амандман VII. Така, ставот 3 на членот 19 во моментов изгледа вака: „Македонската православна црква, како и Исламската верска заедница во Македонија, Католичката црква, Евангелско-методистичката црква, Еврејската заедница и другите верски заедници и религиозни групи се одвоени од државата и се еднакви пред закон.“

Узурпацијата на секуларизмот повторно е присутна, но сега не од една, туку од вкупно 5 цркви.⁸ Давањето, пак, предност на Македонската православна црква во однос на

⁸ Законот за правната положба на црква, верска заедница и религиозна група (Службен весник на Република Македонија бр. 113/07) во членот 2, став 1 терминот „црква“ не го третира како верски објект, туку како доброволна заедница на физички лица кои со своето верско убедување и изворите на нивното учење ја остваруваат слободата на вероисповедта соединети по вера и идентитет изразен со подеднакво извршување на богослужба, молитва, обреди и друго изразување на верата.

**ЛЕТНА ШКОЛА: "РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА
ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ"**

**15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија**

другите цркви, верски заедници и религиозни групи останува и е изведено со „... како и“.

Во Одлуката на Уставниот суд (У.бр. 104/09) се наведува дека „не постои државна религија која би била повластена и не се признаваат никакви привилегии на било која вера по било кој основ.“ Меѓутоа, предизвикот за македонскиот модел на секуларизам се состои во умешноста од осигурување рамнотежа помеѓу најголемите верски заедници, иако тие се со различен број на верници.

Вака поставената идеолошко-политичка композиција е производ од состојбата во Република Македонија, која не е верски хомогена држава. Основниот корпус на права, како и гаранциите на слободата на вероисповест се на ниво на прифатените демократски стандарди. Истакнувањето на одредени вероисповести наспроти другите не е показател за демократските капацитети на определена држава, туку отвора поле за преиспитување на еднаквоста.

Заклучок

Овој краток истражувачки труд се обиде да ја претстави кратката историја на верските заедници во Македонија, од времето на нејзиното стекнување на државноста во 1944, па до денес. Исто така, дадена е дефиниција за моделот на државна религија и моделот на секуларизам и се претставува реалната слика, поточно правната положба на црквата, верските заедници и религиозните групи.

Имајќи ја предвид традицијата од СФРЈ и хеторегениот пејзаж кај верските заедници што ја отсликува комплицираната ситуација во која е денес Македонија, давањето предност на една или повеќе религии над другите го става во прашање моделот на секуларизам во Република Македонија.

Дефинирањето на моделот во Македонија сеуште се одвива со потешкотии. Македонија се стационира помеѓу моделот на државна религија и моделот на секуларизам. Ова дава до значење дека узурпацијата на државните религии врз секуларизмот е од суштинска важност за дефинирањето или недефинирањето на уставно правниот статус на религиите.

**ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА
ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”**

**15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија**

Библиографија

1. Конститутивни акти на АСНОМ. Преземено од: <http://za-makedonija.blogspot.com/2013/11/akti-na-asnom.html>;
2. Одлука на Уставниот суд (У.бр. 104/09), точка 5. Преземено од: <http://www.pravo.org.mk/documentDetail.php?id=753>;
3. Ратомир Грозданоски, „Секуларизам и секуларизација“, Предавање на еднодневен форум со еминентни професори и мислители; 25.06.2007, Скопје, <http://www.rrgrozdanoski.mk/content/view/206/124/lang,macedonian/>
4. Peta Goldberg, Patricia Bundel, Trevor Jordan, Investigatin religion: Chapter I, Religion-State Relationships, Cambridge University Press, 2009;
5. Рамковен договор, Анекс А – измена на член 19. Преземено од: <http://www.mls.gov.mk/index.php/2014-09-28-15-17-37/70-2014-09-28-12-12-00>;
6. Службен весник на Република Македонија бр. 113/07, член 19 став 3. Преземено од: <http://www.pravo.org.mk/documentDetail.php?id=753>;
7. Устав на Република Македонија. Преземено од: <http://www.sobranie.mk/ustav-na-rm.nspх>;
8. Ustavni zakon o osnovama društvenog i političkog uređenja Federativne Narodne Republike Jugoslavije i saveznim organima vlasti, 13. januar 1953;
9. Федерална Македонија во Југославенската федерација. Преземено од: <http://za-makedonija.blogspot.com/2013/12/federalna-makedonija-1945-91.html>.

**ЛЕТНА ШКОЛА: "РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА
ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ"**

15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија

Работна група 6:

Марија Антова
Флорина Емини
Луција Кашуба
Филип Танчев

**Македонската реалност:
етничка или религиозна поделеност?**

Поединецот, групите и нациите низ вековите имале единствена есенцијална цел, да опстанат како такви, автентични секоја засебно. Само тогаш истите ќе можеле и да се развиваат. Во спротивно, го имаат единственото можно сценарио, да се асимилираат, да бидат апсорбирани од различните и едноставно да исчезнат. Логиката на нештата вели дека колку поголеми се разликите помеѓу групите, интензитетот на судири, по било кои основ, би бил обратнопропорционален. Но како и многу други работи не секогаш нашата логика се поистоветува со реалноста. Ваквата констатација својата кулминација успешно ја реализира во политиката како општествен сегмент. Уште повеќе во општества како македонското. Парче земја на која има традиции, култури и истории на многу народи поради што и постои отсуството на чисто хомогена целина. Тука некаде ќе го лоцираме и прашањето на кое треба да најдеме одговор: зошто покрај големите различности на групите во Република Македонија, тие се во постојан судир? Дали фактичката поделеност е последица на различната етничка припадност на поединецот, што во крајна линија ја осеќа како сопствен базичен идентитет или се оди подалеку? Последново значи, дали се создава стереотипизација на поединецот по основ на неговата религија која се манифестира преку се поголемата фактичка поделеност меѓу македонските граѓани. Темава е од исклучителна важност за развојот на меѓусебните односи на членовите на групите што директно ќе влијае врз развојот на општествените односи

ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”

15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија

генерално. Поделеноста, дали по основ на религија или етничка припадност, ќе има непосредни ефекти врз секојдневните случувања кои се потенцијален извор за пообемни судири а за кои транзициски општества како македонското е спорно дали можат да си ги дозволат.

За решавање на било кое прашање неопходно е да се разјаснат работите во основа или да се разложат спорните моменти преку нивно поимно дефинирање а се со цел подобро да се лоцира изворот на спорот. Во нашиот случај тоа би било кратка анализа на поимното определување на етничка и религиозна припадност, наоѓање на разликите меѓу нив од една страна и наоѓање на заеднички именител меѓу различните групи од друга страна.

Ќе почнеме со малцинствата повикувајќи се на Препораката 1201 на Советот на Европа. Тие се репрезентативен помал број на граѓани во конкретна држава кои имаат дистинктивни јазични, верски или културни особености во однос на мнозинското население во државата и се мотивирани за зачувување на заедничкиот идентитет врз основа на чувството на солидарност.¹ Малцинствата генерално се поделени по три основи односно како етнички, јазични и религиозни малцинства. Како што рековме поединецот својот базичен идентитет најмногу го препознава во сопствената етничка припадност кон група од причина што истата го дава одговорот, кој е тој и каде е неговото место во општеството. Токму затоа е важно етничката група да биде видена како различна, признаена и прифатена со достоинство.² Во ваков случај границата а не сличноста е најважен поим за консолидација на етничката група.

Согласно Уставот³, во Република Македонија на поединците им е загарантирана заштита на етничкиот, јазичниот и верскиот идентитет како припадници на различните заедниците. Ова само го потврдува фактот дека македонското општество е плурално. Во ваквите општества најчесто постои чувство на несигурност кај членовите на групата од потенцијална загрозеност или закана од мнозинството. Постојат неколку начини кои кумулативно можат да спречат ескалација на чувството на несигурност кое во спротивно би можело да стане извор на конфликти. Признавање и почитување на различните вредности, учество во донесување на политичките одлуки и

¹ Доц.д-р Андева, Марина., „Работилница:Интер-етнички односи и малцински права“. Скопје: Универзитет „Евро-Балкан“, септември 2014, стр.4

² Проф.д-р Данаилов Фрчкоски, Љубомир. „Преговарање во конфликти на идентитети“. Скопје: Темплум, 2007,стр.28

³ Устав на Република Македонија, чл.48,Собрание на Република Македонија, 17 ноември 1991

**ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА
ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”**

15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија

соодветна поделба на ресурсите се клучни за минимизирање на поделеноста. Со потпишувањето на Рамковниот договор во 2001 година, во Република Македонија се предвидуваат мерки со кои положбата на малцинствата категорично би се подобрила. Најмногу бенифиции од овој договор би имала албанската заедница како најголема етничка група по бројност во Република Македонија. Нема да навлегуваме во теми со кои треба да се утврди дали Рамковниот договор е соодветно и до крај имплементиран. Единствено ќе го споменеме фактот дека секој ден поделеноста по етничка основа меѓу албанското население и мнозинството е поголема. Ова е показател за тоа во кој правец се развива македонското општество.

И како ова да не е доволно, поединците водени од различни критериуми за вистината дејствуваат во правец да се наруши и така кршливиот етнички дијалог. Овде ја лоцираме и причината за нашата загриженост. Имено, дали постојат услови поделеноста по етнички основ да се пренесе на полето на религијата? Дали кризата на идентитетот на групата може да ја надмине етничката граница и да се пренесе врз неговиот религиозен аспект?

Неретко етничкиот идентитет, како поширок поим, во себе освен заедничката историја, традиција и култура ја опфаќа и заедничката религијата. Причина повеќе да биде способен да ги ангажира најинтензивните, најдлабоки и лични емоционални чувства на човекот. Но се случува и групите во едно општество да бидат дефинирани како малцинства исклучиво по религиозна основа што не го намалува нивото на сензитивност. Тоа не е случај во Република Македонија каде малцинствата се дефинирани по етничка основа која го апсорбира и правото слободно да се практикува сопствената религија.

Зборовите кои претходат на поимот религија како таков, означувале „цврсто сврзување на нештата“ што во минатото и ја манифестирале нејзината улога- да поврзе поголема група на луѓе на едно место со иста цел.⁴ Не дека религијата оваа функција ја нема и денес но обично како поим се употребува да ги означи верувањата, однесувањета и општествените институции поврзани со размислувања за потеклото, смислата и значењето на овоземниот животот и оној после смртта. Или кажано со други зборови, некаде во седумнаесетиот век се почетоците на дистинкцијата меѓу јавното и интимното. Улогата на религијата, според која се одредувал статусот и јавната положба на поединецот, станала прашање на интимно

⁴ Партриџ К. „Нов Лајанов прирачник, Религии во светот“. Скопје:Младинска книга,2009, 10

**ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА
ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”**

**15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија**

чувствување или внатрешно јадро на верување. Поконкретно, во осумнаесетиот век доаѓа до слабеење на значењето на религијата во однос на општеството односно со Француската револуција конечно се воспоставува секуларна држава. Во овој контекст како спротивност би го споменале и процесот на сакрализација (десекуларизација) во кој религијата добива на значење. Овој процес е прилично активен во светот и се поврзува со поранешните колонии и утврдувањето на нивниот независен идентитет.⁵ Но не се поврзува со западните демократии каде неколку векови наназад е надмината потребата од истиот.

Република Македонија е секуларна држава но се потпира врз етичките принципи кои се иманентни за доминантната религија од една страна а од друга, граѓаните се слободни во донесување на одлуката на која верска организација ќе припаѓаат. Последново е сосем легитимно имајќи ја во предвид обновата на сојузот меѓу религијата и државата кон средината на дваесетиот век. Обновената интеракција била последица на разочарувањата од световните вредности и несреќите кои се случиле во првата половина на претходниот век.

Како заклучок од краткиот осврт кон религијата би била доволна една реченица. Независно дали е активен процес на секуларизација или сакрализација, невозможно е религијата и државата да се гледаат како целосно одвоени општествени појави.

Навраќајќи се на македонското транзициско општество, во претходната констатација лежи стравот за потенцијална религиозна поделеност. Албанската заедница која е најбројна, како доминантна религија го има исламот а мнозинството-православното христијанство. Фактичката поделеност по основ на етничка припадност многу лесно може да се трансформира во поделеност по религиска основа. Внатрешната политиката или начинот преку кој се организира општествениот живот е од круциално значење за тоа дали ќе се реализира ваквата претпоставка. Религијата која има интимно значење за поединецот е подложена на манипулација од политиката како најпрагматичен сегмент на општествениот поредок. Имено, последните неколку години сме сведоци не само на спорни туку и конфликтни ситуации како последица на етничката припадност на конфронтираните страни. Истите тие случувања имаат и религиска нота. Што значи тоа? Се почесто религиски прашања се тема за судир меѓу групите иако верските организации во Република Македонија воопшто немаат спорни односи а во

⁵Ibid.,445.

**ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА
ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”**

15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија

суштина секоја религија е мирољубива. Како илустрација ќе ги споменеме судирите во врска со верските објекти и на Исламската заедница и оние на Православната црква. Насилството кое се практикува е недозволиво за држава чија стратешка цел е да стане дел од европското семејство а уште повеќе се декларира како демократска.

Ваквото конфронтирање поради религијата и нејзиното практикување меѓу припадниците на етничките малцинства и мнозинството ги става во ист кош и оние верници кои не се дел од едните или другите а ја имаат истата религиозна определба соодветно. Последиците кои настануваат, позитивни или негативни сеедно, влијаат генерално врз целата верска заедница па следствено сите ги уживаат придобивките или ги трпат загубите независно од нивниот личен придонес. Фактичкото постоење на конфликтни судири во име на религијата е премногу алармантно од причина што значи враќање не само еден туку неколку чекори назад. Поради интимната природа што религијата ја има за поединецот многу лесно може да дојде до ескалација на состојбата која ќе се храни од взаемната недовербата меѓу страните. Уште повеќе во општество кое се уште ја немаат стабилноста која ја бара глобализацијата. Македонското општество е едно од таквите.

По се што беше претходно изнесено, заклучок е дека постоечката етничка поделеност во Република Македонија многу лесно може да стане и религиозна што ќе биде деструктивно за целото општество. Како можни начини со кои би се надминала ваквата реалност е концептот на мултикултурно општество или концептот на космополитизам. Со првиот, концепт применлив во општества каде постои комплексна културна плуралност, се надминува предоминантноста на мнозинската културна матрица што значи дека со државната политика и нејзините инструменти не може да се воспостави хегемонија од мнозинството. Со овој концепт би требало да се постигне поширок консензус околу различностите што од друга страна е голем предизвик.⁶ Концептот на космополитизам пак за своја максима го има признавањето на разликите. Со овој концепт се укинува хиерархиското третирање на разликите, но целта не е ни тие да се укинат туку да се прифатат како такви па дури и да се оценат позитивно.⁷ И едниот и другиот концепт имаат и негативни

⁶ Љубомир Фрчкоски *Преговарање во конфликти на идентитети*, Темплум, Скопје, 2007, 58

⁷ Александар Спасов. *Државниот суверенитет во контекст на процесите на глобализацијата*, Скопје, 2010, 107.

**ЛЕТНА ШКОЛА: “РЕЛИГИЈА, ЕТНИЧКА
ПРИПАДНОСТ И НАЦИОНАЛИЗАМ”**

15-19 Септември 2014
Скопје, Р.Македонија

страни, но тоа не ги дискредитира придобивките кои би го приближиле општеството кон хармонизација.

За крај би додале дека без разлика дали претходно споменатите концепти или некој сосем различни ќе се применат за надминување на состојбата статус кво, во секој случај клучна улога играат економската, политичката и социјалната зрелост на општеството или подобро речено зрелоста на неговите граѓани. Во Република Македонија очигледно тоа многу недостасува.

Библиографија:

1. Данаилов Фрчкоски Љубомир: , *Преговарање во конфликти на идентитети*’, Темплум, Скопје, 2007.
2. Патрик К., *Нов Лајонов прирачник, Религии во светот*’, Младинска книга, Скопје, 2009
3. Спасов Александар, *Државниот суверенитет во контекст на процесите на глобализацијата*’, Скопје, 2010.
4. *Уставна Република Македонија*

Фондација Конрад Аденауер

Проект: „Религија, Етничка
припадност и Национализам “

Максим Горки 16/кат 3
Република Македонија
1000 Скопје

Телефон: +389 (2) 323 1122

Факс: +389 (2) 313 5290

Skopje@kas.de

www.kas.de/mazedonien

Универзитет „Евро-Балкан“

бул. Партизански Одреди
631000 Скопје, Македонија

Тел: +389 2 3075 570

Факс: +389 2 3090 731

contact@euba.edu.mk

www.euba.edu.mk

*Ставовите и заклучоците дадени во трудовите им припаѓаат на
самите автори и на никаков начин не ги рефлектираат ставовите
и заклучоците на организаторите на летната школа.*